

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 5 mars 1915 kl. 12 m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av herr Erikssons i Grängesberg m. fl. motion, nr 163, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av understöd utan fattigvårds karaktär åt barn till ensamma mödrar.

I motion inom andra kammaren, nr 163, har herr Eriksson i Grängesberg m. fl. hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda, i vilken omfattning och under vilka former understöd, som ej har fattigvårds karaktär, må från det allmänna, eller i vissa fall genom det allmännas medverkan, utgå för att tillförsäkra barn till ensamma mödrar tillfredsställande uppehälle och vård, samt för riksdagen framlägga förslag i ämnet.

Till stöd för denna hemställan hava motionärerna anfört följande.

Motionen.

»Under forna tider fick den enskilda barnhärtigheten vara nog för att hjälpa de fattiga och nödlidande. I våra dagar har man rätt kräva, att samhället, så långt det är görligt och på ett effektivt sätt, skall åtaga sig denna uppgift. I vårt land råda dock ännu i dessa avseenden högst otillfredsställande förhållanden. Vår fattigvårdslagstiftning är i högsta grad föråldrad och inhuman. Särskilt åldringarna och barnen sakna ett effektivt stöd från samhällets sida.

Många tusen små barn i vårt land svälta och lida nöd, därför att de äro faderlösa eller för att deras fäder försumma sin försörjningsplikt.

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 13 saml. 4 avd. 4 häft. (Nr 4.) 1

Tusentals fattiga familjeförsörjare dö årligen, efterlämnande hustru och minderåriga barn. Den rena nöden kan måhända under mannens levnad endast med yttersta ansträngning hållas borta från hemmet, vid hans död väntas barnen av svält och umbäranden av alla slag. Visserligen kan något fattigunderstöd erhållas, men detta är i regel alldeles otillräckligt ens för den allra nödortfästaste försörjning. Även om änkan har flera små barn och svaga krafter, måste hon därför, så vitt arbete kan uppbringas, söka sådant för att kunna livnära sig och barnen. Bli'r änkan sjuk eller kan hon icke genom eget arbete bidraga till sin och barnens försörjning, kommer hon på fattiggården, hemmet upprives och barnen skiljas från modern för att utackorderas i andra hem, eller ock tagas de till fattiggården för att där växa upp i en omgivning, som i regel icke är ägnad att dana goda och nyttiga samhällsmedlemmar. Det måste vara en uppenbar samhällsplikt att på ett värdigare sätt taga vård om dessa samhällets svaga medlemmar, men bortsett härifrån är detta synnerligen betydelsefullt ur samhällets egen synpunkt. Dessa små skola en dag bilda nya hem, deltaga i avgörande av landets öden, bliva en del av det släkte, som skall taga arvet efter oss, då vår gärning är slutad. Hur detta nya släkte fostras och danas är en samhällsfråga av allra största betydelse.

Vad som här behöves är icke ett rikligare fattigunderstöd. Dessa fattiga, ensamma kvinnor ha rätt att kräva bistånd av samhället, utan att detta skall betraktas som fattighjälpl. Och detta understöd måste vara så pass rikligt, att det kan bereda de oförsörjda barnen tillräckligt uppehälle samt giva modern möjlighet att lämna dem vård och uppfostran.

Vad här sagts om behovet av ett kraftigare ingripande från samhället till hjälp och skydd för de faderlösa fattiga barnen har sin tillämpning även på de barn, som äro födda utom äktenskapet eller vars fäder övergivit moder och barn.

De ogifta barnaföderskornas ställning är i vårt land synnerligen otillfredsställande och lagstiftningen är partisk till männens fördel. Den gamla uppfattningen, att varje kvinna, som föder barn utom äktenskapet, har fört ett lösaktigt leverne, sätter ännu sin prägel på lagstiftningen. Även de, som hysa denna uppfattning, måste dock medgiva, att det är ett vitalt samhällsintresse, att barnets fader fullgör sina fadersplikter. Ett vanligt förhållande är dock, att mannen, även då alla sannolikhetsskäl tala för att han och ingen annan är barnets fader, inför rätta nekar och måhända även svär sig fri. Även en kvinna, som av mannen i hemlighet fått äktenskapslöfte, har i regel ytterst svårt att förebringa sådan bevisning, att denne förklaras vara hennes barns far och ådömes barnuppfostringsbidrag. Det minsta samhället härvidlag borde göra vore väl, att det genom

något av sina organ toge sig an den bedragna kvinnans sak och förde hennes talan. Om nu mannen dömes att lämna ett ringa barnuppfostringsbidrag, hjälper detta kvinnan i många fall ändå intet. Barnafadern kan ha relativt goda inkomster men har inga utmättningsbara tillgångar eller ock flyttar han ur landet eller till okänd ort inom landet. Kvinnan får ingen hjälp av sitt barns far. Hon får ensam bära både försörjnings- och uppfostringsbördan likaväl som oförstående människors ringaktning.

Detta är en oförlätlig slapphet från samhällets sida. En frisk och arbetsför mans främsta omsorg måste vara att taga vård om sina barn. Har han icke själv medvetande härom, är det samhällets plikt att bibringa honom en sådan kunskap. De barn, som födas utom äktenskapet, ha det ännu mera bekymmersamt än de verkligt faderlösa barnen. De äro i regel redan vid födelsen föga välkomna, de anses mera som en börda än en gåva. Antingen får fattigvården taga hand om dem redan vid deras spädaste år eller ock komma de till moderns föräldrar eller andra människor. Dessa barn sakna icke endast faders utan oftast även moders omvårdnad. Svält och umbäranden, människors förakt och uppfostran i rännstenen är många av dessa olyckliga barns lott. Kan någon på allvar förundra sig över att många av dem sedan bliva mindre goda samhällsmedlemmar? Motsatsen är nästan mera förvånande. De allra flesta kvinnor, vilka föda barn utom äktenskapet, ha ett varmt modershjärta, som intet högre önskar än att få behålla barnet hos sig eller att åtminstone få det utackorderat i ett gott hem. Det är ett verkligt samhällsintresse att medverka till förverkligande av denna naturliga önskan hos dessa mödrar.

Vad samhället främst bör göra är att hjälpa dessa olyckliga kvinnor till rättvisa gentemot barnafadern. Det är i första hand dennes skyldighet att försörja barnet. Det är en trängande angelägenhet, att dessa barn tillförsäkras ett sådant underhåll, att det medgiver icke endast försörjning utan även vård och uppfostran. Detta underhåll bör tillförsäkras dem av det allmänna, men icke som fattigvård utan som lämnat förskott, vilket sedan, såvitt han förmår, skall gäldas av fadern.

Vad vi här föreslå som en angelägen reform kan måhända hos oss synas långt gående, men då bör ihågkommas, att en lagstiftning av sådant innehåll redan är genomförd och fullt verksam i vårt södra grannland Danmark. Där är gällande sedan 1908 »Lov indeholdende Bestemmelser om Børn udenfor Ægteskab og disses Forældre» av den 27 maj 1908 samt sedan den 1 januari 1914 »Lov om Understøttelse til Børn af Enker» av den 29 april 1913.

* * *

Enligt den förra lagen bevakas barnets rätt av myndigheterna och skall såväl ogift moder som övergiven eller fränskild hustru ha rätt att, om hon är i trängande behov och ej utfatt bidrag av barnafadern i rätt tid, kunna fordra att det av »Overövrigheden» bestämda beloppet utbetalas till henne av polismästaren (i Köpenhamn av magistraten) — dock icke för kortare tid än ett halvt år. Modern skall uppvisa en »trangsattest» samt en »leveattest» för barnet, vilken även skall innehålla upplysning, om barnet är utackorderat och i så fall var.¹

I Köpenhamn utlämnas bidragen genom magistraten av kommunens kassa och utanför Köpenhamn av polismästaren, som därtill erhåller ett lämpligt förskott av Amtsrepartitionsfonden (för landsrättskretsar), av Kännerkassen (för köpstäder) eller av den gemensamma kassan (för Bornholm).

Det bidrag, som utlämnas från det offentliga, utbetalas till modern, men om hon har utackorderat barnet, vilket hon är pliktig upplysa om, skola myndigheterna fordra, att hon före utbetalningen ger säkerhet för att utackorderingsavgiften är betald eller att fosterföräldrarna samtycka till att utbetalningen sker till henne. I annat fall kan bidraget utbetalas till den hos vilken barnet är inhyt.

Redan innan barnet är fött, kan modern, försedd med läkare- eller barnmorskeintyg, vända sig till myndigheterna med krav mot fadern.

Det utbetalade bidraget betraktas som fattighjälp till fadern. Om den som fader angivna personen senare frikännes, betraktas ett från det offentliga mottaget bidrag som fattigunderstöd till modern.

Faderns bidrag till barnets underhåll är i lagen fastslaget till tre femtedelar. Summan bestämmes enligt moderns ekonomiska villkor, högre eller lägre, allt efter förhållandena. Faderns bidragsplikt räcker till barnets 18:e år, men kan upphöra vid 14 år, om det anses ej längre behövt eller om fadern har äkta barn i denna ålder, som han ej förnår försörja.

Särskilt bidrag kan påläggas fadern vid dop, konfirmation, skolundervisning och fackutbildning, likaså vid sjukdom och begravning. Nor-

¹ Enligt ändring av lagen 1913 skall »trangsattesten» vara försedd med påskrift, huruvida det kan anses lämpligt att utbetala underhållsbidraget till modern. Anses detta ej lämpligt kan i Köpenhamn och Fredriksberg bidraget utbetalas för kortare tid såsom månadsvis eller kvartalsvis genom magistraten själv eller genom föreningar, som av magistraten godkänns samt å övriga orter genom »Værgeraadet».

En inskränkning i lagen har vidtagits genom bestämmelserna att rätt till underhållsbidrag bortfaller, ifall modern lever tillsammans med barnets fader eller en annan man, med vilken hon ej är gift, eller får flera utanför äktenskap födda barn, såvida barnet ej är utackorderat, då bidraget utlämnas till fosterföräldrarna.

malbidraget — d. v. s. det bidrag modern kan fordra få utbetalt av det offentliga, utan hänsyn till, om det av Överövrigheden bestämda beloppet är satt högre — är varierande å olika orter. Normalbidraget lär i Köpenhamn vara 144 kr. under barnets första två levnadsår och under de senare åren 120. Det lägsta normalbidraget å landsbygden lär vara 60 kr. Lagen föreskriver även, att fadern bör bidraga till barnsängsutgifterna samt till moderns underhåll en månad före och en månad efter nedkomsten. Även detta bidrag kan utfås av det offentliga på liknande sätt som underhållsbidraget till barnet.

För uttagande hos barnafadern av ådömt uppfostringsbidrag finnas följande rättsmedel: Utmätning och försäljning på auktion av hans egendom; förbud mot utbetalande av inestående lön. Förbudet verkställs genom att bidragsresolutionen meddelas arbetsgivaren; förbudet får ej gälla det belopp, som är nödvändigt för faderns och hans familjs underhåll. Om arbetsgivaren trots förbudet utbetalar lönen, blir han ersättningsskyldig och beloppet kan indrivnas genom utmätning.

Är den, som uppgivits som barnafader, försvunnen, innan bidragskyldigheten avgjorts, kan hjälp vid hans efterforskning fordras av polisen. Är han avviken ur landet kan beslag läggas på hans kvarlämnade gods. Är han död, kunna rättsanspråk riktas mot hans bo eller arvingar. Man, som är pliktig lämna bidrag, skall göra anmälan om sin flyttning; underlåter han detta, straffas han med böter från 10 till 100 kronor. Om han haft för avsikt att undandraga sig bidragsplikten, kan han dömas till fängelse eller tvångsarbete i högst två månader.

Vill en man, som är bidragspliktig, lämna landet för längre tid, är han skyldig att ställa säkerhet. I brist på annan säkerhet fordras personlig borgen av två personer. Mot dessa kunna samma tvångsmedel som mot fadern användas. Om det är troligt, att fadern, utan att göra rätt för sig eller giva borgen, vill lämna landet, kan fadern genom polisen insättas i »gäldsarrest». Dessa åtgärder kunna dock endast vidtagas till förmån för en förstföderska utom äktenskapet, som tillika under ed utpekar den angivne såsom fader. Utvandringsagenter, som äro medvetna om att dylik person är skyldig bidrag, bliva ansvariga för det belopp, som den utvandrade är skyldig.

Att sitta av de i lag bestämda bidragen skall ske genom fängelse med vanlig fängkost under den fyrdubbla tiden, i stället för fängelse med vatten och bröd. Dock kan Överövrigheden undantagsvis bestämma det senare.

Den man, som blivit pålagd bidrag, kan dock efter barnets födelse föranstalta, att saken ånyo upptages, ifall bevisen äro bristande. En moder,

som förlorat sin sak, kan väcka nytt åtal, varvid rätten faller slutligt utslag.

Även moder kan i vissa fall av Överövrigheden föpliktigas att lämna ett visst underhållsbidrag till barnet. Bidraget kan uttagas genom utmätning; det kan även avsittas genom fängelse.

Enligt inrikesministerns cirkulär den 24 oktober 1913 innehåller lagen om »Understøttelse til Børn af Enker» följande.

Enligt denna lag äro änkor, som vid behov äro berättigade till att stadigvarande försörjas inom landet och prövas vara behövande, berättigade att uppbära ett understöd av det allmänna, utan fattighjälps verkningar, som bidrag till underhåll och uppfostran av sina äkta barn eller under äktenskapet adopterade barn.

Det är de faderlösa barnen, som samhället härigenom kommer till hjälp. Modern understöddes för barnens skydd, barnlösa änkor omfattas icke av lagen. En fränskild hustru kan icke efter sin mans död betraktas som hans änka och hennes barn hänföras därför icke under lagen. Däremot bliva förlöpta eller fränseparerade hustrur vid mannens död berättigade att åtnjuta bidrag till barnens underhåll.

Förutom till äkta barn — därunder inbegripna vid föräldrarnas äktenskap legitimerade barn — kan understöd lämnas till ankans under äktenskapet adopterade barn. Efter lagens lydelse kan det antagas, att en änka i analogi med reglerna för äkta barn och adoptivbarn kan erhålla barnbidrag även till sina styvbarn, som hon efter mannens död är pliktig att försörja. För bedömande om en änka är i behov av hjälp, äro i lagen angivna bestämda regler dels om förmögenhet och dels om inkomst.

För att vara behövande må icke förmögenheten överstiga 4,000 kronor med tillägg av 500 kronor för vart barn under 14 år. Vid beräkning av ankans förmögenhet medtagas all hennes fasta och lösa egendom, fordringar, pengar och värdepapper med undantag av möbler, husgeråd, gångkläder och smycken. Inkomsten må icke överstiga två tredjedelar av det för skatt till staten i vidkommande kommun fritagna belopp, dock med tillägg av 100 kronor för vart och ett underhållspliktigt barn under 14 år. Det för statsskatt fritagna inkomstbeloppet är i Köpenhamn och Fredriksberg 800 kronor, i köpstadskommunerna och Marstal 700 kronor och i landskommunerna 600 kronor. I landskommuner med stadsmässig bebyggelse (över 2,000 invånare) 700 kronor.

Det tal, som skall läggas till grund vid beräkning av behovsgränsen bliver:

Köpenhamn och Fredriksberg	533	kr.	33	öre
Provinsköpstäder och Marstal	466	»	66	»
Landskommuner, stadsmässigt bebyggda (över 2,000 in- vånare)	466	»	66	»
Andra landskommuner	400	»	—	»

Härtill lägges ett belopp av 100 kr. för vart barn.

Vid beräkning av behovsgränsen för en änka må den tidpunkt läggas till grund, då understödet tilldelades; en efterföljande förändring i förhållandena medför icke obetingat att hennes rätt till understöd upphör. En på landet bosatt änka med en årlig inkomst av 800 kronor och med 4 barn under 14 år (behovsgräns 400 kronor \div 4 barn: 400 kronor = 800 kronor) mister sålunda icke sitt understöd till de 3 yngsta barnen, därför att det äldsta barnet senare fyller 14 år, trots att änkan, om ett av barnen varit över 14 år vid moderns hänvändelse för erhållande av understöd, skulle ha varit oberättigad att erhålla sådant, då behovsgränsen i sådant fall för henne varit 700 kronor. Undantagsvis, under särskilda omständigheter, ligger det i kommunalstyrelsens skön att avgöra, om en änka, vars förmögenhet och inkomst icke överstiger den efter dessa grunder beräknade behovsgränsen, skall anses för behövande och i förevarande fall, om hon skall hava fullt understöd eller om detta kan ned sättas till hälften.

Understödet utgår med följande fastställda belopp:

100 kronor årligen tills barnet fyllt	2	år
80 » » » » »	12	»
60 » » » » »	14	»

Bidraget av 60 kronor årligen kan undantagsvis, när särskilda omständigheter föreligga, utgå tills barnet fyllt 18 år.

Behandling av frågor rörande underhållsbidrag företages av kommunalstyrelsen i den kommun, där ifrågavarande änka fast uppehåller sig. Den kommunalstyrelse, som mottager ansökan om underhållsbidrag, har att undersöka hemmets ekonomiska villkor och övriga förhållanden samt att bestämma, vilket understöd (efter barnets ålder) skall utgå och hur det skall utbetalas. Understödet utbetalas till änkan kvartalsvis, eventuellt månadsvis, i förskott. Det kan bestämmas, att för understödet skall anskaffas mat eller kläder till barnet. Av de kommunala myndigheterna skall utövas tillsyn över att bidraget användes på gagneligt sätt för det understödda barnet och kan i sådant hänseende vidkommande änka givas föreskrift av särskild eller allmän karaktär. Med dessa bestämmelser har

man sökt — i överensstämmelse med lagens syfte — att så vitt möjligt tillse, att understödet verkligen kommer barnet till godo.

Understödet indrages:

a) När modern ingår nytt äktenskap.

b) När hon veterligt förer en levnad som i allmänna omdömet väcker förargelse (bevislig dryckenskap, förvärv genom otukt eller liknande). Det är vidkommande änkas nuvarande liv, men icke hennes förflutna som vikten lägges på, och bestämmelsen avser blott sådana förhållanden om vilkas förargelseväckande karaktär icke i det allmänna omdömet kan råda tvivel. Den omständigheten allena att änkan har fött barn utanför äktenskapet kan icke avskära henne från understödet till hennes äkta barn.

c) När modern får fattigunderstöd. Härvid undantages dock understöd efter fattiglovens § 44 (läkarehjälp och barnmorskehjälp), § 61 (försörjning av blinda, dövstumma, idioter, sinnessjuka, epileptiker, vanföra, lemlästade, tuberkulösa, skrofulösa och lupuspatienter) och § 63 (fortsatt hjälp av det allmänna efter sjukkassehjälps upphörande). De nämnda slagen av hjälp betraktas icke i förhållande till den understödde som fattighjälp och det är att antaga, att offentlig hjälp utan fattighjälps verkan överhuvud icke kan medföra att barnunderstödet upphör. Däremot kommer t. ex. allmän sjukhjälp från fattigvården (medicin, sjukhusuppehåll) att avbryta barnunderstödet, men i fall av sjukdom kan man söka den nödvändiga hjälpen från den kommunala hjälpkassan, varigenom änkan kan bevara understödet till sina barn.

d) När modern får understöd av en hjälpkassa, som mottager tillskott av kommunkassan eller av Köpenhamns understödsförenings kommunala avdelning. Härifrån undantages dock hjälp av hjälpkassan på grund av moderns eller barnets sjukdom, alltså t. ex. till medicin, sjukhusuppehåll, förplägnad i hemmet under sjukdomen m. m.

Som övergångsbestämmelse föreskriver lagen, att änkor, som vid lagens ikraftträdande (den 1 jan. 1914) få understöd av fattigvården, hjälpkassor eller den kommunala avdelningen av Köpenhamns understödsförening, icke på den grund skola vara uteslutna från att inrymmas under lagens bestämmelser.

Utgiften till dessa barnunderstöd gäldas med hälften av staten och hälften av den kommun, där vederbörande änka har »fast ophold». Opholdskommunen utbetalar beloppen till de i densamma boende änkorna som därefter, så vida den understödda änkan är försörjningsberättigad annorstädes, kräver ersättning för tre fjärdedelar från försörjningskommunen eller, om ingen kommun kan anses vara försörjningspliktig, från den

offentliga kassa, som enligt lagstiftningens allmänna regler träder i den försörjningspliktiga kommunens ställe.

De viktigaste bestämmelserna i den förra av dessa lagar och hela den senare lagen närslutas denna motion som bilagor.

* * *

En lagstiftning med samma syfte som här refererade danska lagar synes oss med snaraste böra genomföras i vårt land. Denna lagstiftning bör tillförsäkra behövande änkors, fränskilda och övergivna hustrurs barn samt barn till ogifta mödrar, när barnafadern är död, samhälleligt understöd, som icke får ha fattigvårds karaktär, till sådant belopp och under sådan kontroll, att barnen tillförsäkras ett tillfredsställande uppehälle samt beredas nödig vård och uppfostran. Därest fadern lever men ej förmår eller ock underlåter att sörja för barnets underhåll, bör skyldighet åläggas myndigheterna att bevaka barnets intressen, och bör samhället genom något av sina organ förskottera de medel, som äro behövliga för att tillförsäkra barnet ett tillfredsställande uppehälle samt nödig vård och uppfostran, vilka förskott sedan, i alla de fall där så ske kan, böra utkrävas av försörjaren och i andra fall gäldas av samhället. De olika kategorier av barn, som sålunda här avses, hava vi i motionens yrkande tillåtit oss sammanfatta under uttrycket ensamma mödrars barn. Detaljerna i en sådan lagstiftning böra bero på en blivande utredning. Huruvida dessa viktiga spörsmål böra göras till föremål för en gemensam eller, som i Danmark, för tvenne olika lagar, är av underordnad betydelse, men vad som är synnerligen viktigt är att denna fråga löses i ett sammanhang och efter enhetliga principer. Vi äro fullt medvetna om att ett genomförande av detta förslag kommer att kräva betydande kostnader. Vi hysa dock den bestämda uppfattningen, att de medel, som samhället offrar till uppehälle, vård och uppfostran åt de fattiga och faderlösa barnen, endast är en ofrånkomlig gärd av rättvisa och väl använda även ur samhällets egen synpunkt. Som redan antytts kunna vi icke framlägga något förslag till lagstiftning i ämnet, utan nödgas hemställa om utredning och förslag till riksdagen.»

Utskottet, som livligt behjärtar de synpunkter, vilka i förevarande motion kommit till uttryck, och som anser, att åtgärder i syfte att bereda understöd utan fattigvårds karaktär åt barn till ensamma mödrar böra med det allra snaraste av statsmakterna vidtagas, enär icke blott barm-

*Utskottets
yttrande.*

hårtighets- och rättfärdighetskraven hos vårt folk fordra dylika åtgärder, utan desamma jämväl kunna motiveras av hänsyn till släktets hälsa och framtida lycka, skulle sålunda för sin del gärna medverkat till att söka få förevarande spörsmål lagt under utredning. Utskottet skulle likaledes i överensstämmelse med motionärerna önska, att vederbörlig hänsyn vid utredningen toges till den lagstiftning på ifrågavarande område, som redan genomförts i Danmark, och för vilken i motionen redogöres.

Emellertid torde, enligt vad utskottet inhämtat, de i motionen behandlade frågorna redan vara föremål för utredning, dels av lagberedningen i samband med dess arbete rörande lag om s. k. oäkta barns rättsliga ställning, dels — och framförallt — av fattigvårdslagstiftningskommittén i samband med arbetet för revision av gällande barnavårdslagstiftning. Under sådana förhållanden synes det utskottet vara onödigt att genom en särskild riksdagsskrivelse bringa förevarande fråga inför Kungl. Maj:t.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att herr Erikssons i Grängesberg m. fl. förevarande motion, nr 163, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 5 mars 1915.

På utskottets vägnar:

W. BÄCKSTRÖM.

I förevarande ärendes slutbehandling hava inom utskottet deltagit: herrar *Bäckström, Leksell, Andersson* i Gävle, *Johanson* i Huskvarna, *Törnkvist, Kaijser, Vennerström*,¹ *Norman, Persson* i Tofta och *Magnusson* i Skövde.

¹) Har icke närvarit vid utlåtandets justering.